

Demir, T. (2023). "Ordos Bölgesinin Türk Tarihindeki Önemi ". *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 7 (2), 205-212.

Arařtırma Makalesi

ORDOS BÖLGESİNİN TÜRK TARİHİNDEKİ ÖNEMİ*

The Importance of The Ordos Region in Turkish History

Tuğçe DEMİR**

Öz

Bozkırda büyük bir devlet kuran Hunlar, Mete zamanında güçlenip Ordos ve çevresinde, kuzeyde Yin dağlarında M.Ö. 3.Yy.'da mevcudiyetlerini sürdürmekteydiler. Verimli Löss topraklarını içinde barındıran Ordos platosu konar-göçer Hun halkı için daima cazibe merkezi olmuştur. Ordos bulunduğu konum itibari ile siyasi ve ekonomik önemini yüzyıllar boyu sürdürmüş ve Hunların zamanında önemli merkezlerden biri haline gelmiştir. Bu stratejik bölgeye sahip olmak için özellikle Türkler ve Çinliler arasında tarihî süregelen savaşlar olmuştur. Ayrıca bölgede Ordos Bronzları olarak adlandırılan pek çok obje bulunmuş ve bulunan objelerin Hunlar'a ait olmasıyla bölgenin önemi daha da artmıştır. Bu çalışmanın amacı tarihte stratejik, ekonomik ve aynı zamanda kültürel öneme sahip Ordos bölgesinin Türklerin nazarında öneminin ortaya koyulmasıdır. Bu konuda yapılan araştırmalar hem yerel hem de Batı ve Doğu tarihçileri tarafından yapılmıştır. Kaynak araştırmaları ve arkeolojik buluntular sonucunda Çin'in kuzeyinde İç Moğolistan'da yer alan Ordos'un, Türklerin tarihi açısından siyasi, iktisadi ve kültürel önemi belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ordos, Türkler, Hunlar, Göktürkler, Ordos Bronzları.

Abstract

The Huns, who founded a significant empire in the steppes, grew stronger during Mete's era and sustained their existence in the Ordos region and its surroundings, north of the Yin Mountains, around the 3rd century BC. The Ordos Plateau, containing fertile Loess soils, has consistently been an appealing center for the nomadic Hun population. Due to its strategic position, Ordos maintained its political and economic importance over centuries, evolving into a crucial hub during the Hun era. Persistent historical conflicts between Turks and Chinese have occurred to control this strategic area. Additionally, numerous objects referred to as Ordos Bronzes have been unearthed in the region, and the region's significance has heightened with the identification of these objects as

* Geliş Tarihi / Received: 13.12.2023, Kabul Tarihi / Accepted: 27.12.2023. <https://doi.org/10.58640/asyar.1404581>

** Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Genel Türk Tarihi Bilim Dalı, tdugcedemir@gmail.com, ORCID ID:<https://orcid.org/0009-0005-9131-2134>

belonging to the Huns. The objective of this study is to underscore the historical significance of the Ordos region, emphasizing its strategic, economic, and cultural importance from the Turkish perspective. Research on this subject has been conducted by both local and Western and Eastern historians. Through source investigations and archaeological discoveries, the political, economic, and cultural importance of Ordos, situated in Inner Mongolia in northern China, has been delineated in the history of the Turks.

Keywords: *Ordos, Turks, Huns, Gokturks, Ordos Bronzes.*

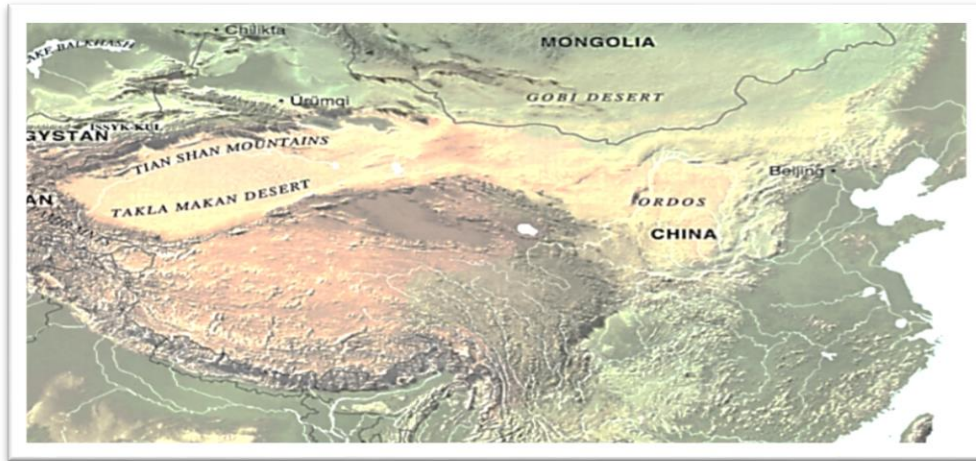
Giriş

Çin'in İç Moğolistan Özerk bölgesindeki Ordos platosu, Çin Seddi'nin kuzeyinde ve Asya'nın en uzun ikinci nehri olan Sarı Nehri'nin doğu, kuzey ve güneyden kuşattığı bölgedir. Shaan-xi, Shan-xi ve Ninxia eyaletlerini içine alan Ordos'un güneyini yatay olarak kesen Wei Nehri'nin taşıdığı alüvyonlardan oluşan sarı Lös toprakları tarım ve yerleşim için uygun topraklardı. Ordos bölgesinin güneyinde bulunan Ordos Çölü, bitki örtüsünden yoksun, çok geniş ve hemen hemen kesintisiz bir oturmuş kum ve tepeler yayılımıdır. Milattan önce iki bin yılında, kavimlerin farklı yerlere göç etmeleri ile dolaylı olarak belki de nemin azalmasına sebep olan iklim değişikliklerinden kaynaklı Sarı Nehir'in kuzeyindeki bölgelerde özellikle maden üretiminin artması ve hayvancılıkla daha fazla uğraşılmaya başlanmasına, ekonomik ve kültürel alanlarda kalıcı değişimlere sebebiyet vermiştir (Cosmo, 2002: 709). Bu açıdan Lös topraklarını da içine alan Ordos stratejik ve ekonomik açıdan oldukça önem teşkil ediyordu (Chaliand, 2003: 22). Çin Seddi Ordos'u merkezden ikiye ayırarak kuzey ve güney yerleşimlerde farklılıklar yaratmıştır. Güneyde tarım ile uğraşılırken kuzeyde ise nüfus dağılımı azdır. Ordos asırlar boyu Hunlar, Moğollar, Tunguzlar, Çinliler, Göktürkler, Mançular ve Tibetliler gibi etnik gruplara ev sahipliği yapmıştır.

Tarihi İpek Yolu'nda Batı'ya giden yollardan Gansu Koridoru'nu (Hexi Koridoru) kullanıp Ordos bölgesini geçerek Kazakistan'ın geniş otlaklarına ulaşılmaktaydı. Böylelikle Gansu Koridoru kurak topraklar arasında önemli bir geçiş haline gelmişti. Konumu nedeniyle Ordos'u kim elinde tutuyorsa güç onda idi. Bu bölge askerî garnizon olarak da kullanılıyordu. Bugün çorak bozkırlar halinde olan Ordos bölgesinin büyük parçaları eskiden insanların yaşamalarına elverişli ufak nehirler ve göllerle dolu idi. Eskiden bölgede filler, su aygırları, zamanla kaybolmuş geyik ve sığır cinsleri yaşadığı bilinmektedir (Eberhard, 2007: 13).

Ordos ile ilgili ilk bilgiler iki bin üç yüz yıl önce en uzun hanedanlık dönemi olan Zhou Hanedanlığı (M.Ö. 1046- M.Ö. 256) zamanında ortaya çıkmıştır. Bu dönemde demir kullanımı başlamıştır. Ordos bölgesi ve çevresinde çeşitli demirden yapılmış eşyalar bulunmuştur. Zhou Hanedanlığı zamanında Hunların saldırılarını engellemek için Çin Seddi'nin bir bölümü yapılmaya başlanmıştır (Shi 史, 1980: 6). Zhou Hanedanlığı güçlenerek Ordos Platosu'na sahip olmuştur. Zor da olsa Hunlar burayı geri almayı başarmışlardır.

Görsel 1. Ordos Bölgesi, İç Moğolistan

Hunların Başlangıç Devirlerinde Ordos'un Durumu

Öncelikle Hunların otlak ve sınırlarından bahsetmek tarihî kronoloji ve Çin ile münasebetleri anlamlandırmada daha yardımcı olacaktır. Hunların ilk devirleri anlatılırken hep Ordos bölgesi aklı gelmektedir; bunun nedeni ise Çin vesikalarında adı geçen Güney Türkler ile Çinlilerin o çağda siyasi olarak irtibatta olmalarıdır (Gömeç, 2012: 38). Hunlar, Ordos ve çevresinde kuzeyde Yin dağlarında M.Ö. 3. Yy.'da büyük bozkırın bir parçası olarak mevcudiyetlerini sürdürmekteydiler (Gumilev L. ,

2005: 25). Saadettin Gömeç'e göre belki de Teoman'dan itibaren Türkler Orhun'dan biraz aşağıya; yani güneybatıya Altaylara gelerek yaşamlarını devam ettirmelerinin nedeni elverişli ve stratejik açıdan önemli bir öneme sahip olmasıdır (Gömeç, 2012: 56). Kuzeyde konargöçer hayat süren Türkler artık güneye doğru yayılma eğilimi göstermeye başlamışlardı. Güneyde Çin'in toprakları onlar için verimli alanlar sunmaktaydı ve buraların önemini anlayan Hunlar, Sarı Nehrin kuzeyine ikinci bir askerî karargâh kurmuşlardır. Böylece Çinlilerle yakın temas kurarak Tibetliler ve Moğol halklarına da etki etmiş olacaktı. Bunun sonucunda güneyde Ordos çevresi kışlık merkez, Orhun Vadisi ise yazlık merkez olmuştur. Hun Devleti altında yaşayan birçok topluluk da bu bölgenin etrafında faaliyetlerini devam ettirmiştir.

Çin'in Savaşan Devletler (M.Ö. 476-221) döneminde de Ordos önemli stratejik bir bölge olmaya devam etmiştir. Ordos çeşitli kavimlere ev sahipliği yapmıştır. Bu kavimler yaşamlarını Çin'e hayvan ve yün satarak, karşılığında ipek ve değerli mallar olarak devam ettirmişlerdir (Wood, 2007: 73).

Savaşan Devletler devrinde diğer beylikleri yenerek Çin'de tek güç haline gelen Qin Hanedanlığı'nın İmparatoru Shi Huang (M.Ö. 247-210) ilk olarak kuzeydeki boyları hedef almıştır. Çinliler kuzeydeki halklarla yaptıkları ticaret sayesinde zenginleşip güçlenmişlerdi. Bu durum Hunlar açısından bir nevi tehdit oluşturmaktaydı. Nedeni ise Çinliler kuzeye yönelirlerse Türkler açısından Ordos ve Gansu'daki otlaklarını yitirmeleri anlamına gelmekteydi (Gömeç, 2012: 51-52). Bu ihtimal bir süre sonra gerçekleşmiş ünlü General Meng Tien M.Ö. 215 yılında 100.000 kişilik bir orduyla Hunlara saldırmış ve Hunların en önemli otağı ve av bölgesi olan Ordos bölgesini ele geçirmişti. Burada Hunların hâkimiyetinde bulunan Tunguz, Lou-fang¹ ve Ba-yan kabileleri yaşıyordu (Gumilev, 2002: 72). Bu şekilde ilk yenilgilerini alan Hunları, Orhun ve Altay'a püskürtülmüşlerdir. Bu savaşla Hunlara karşı ilk kez büyük bir galibiyet alan Çinliler'in umutlanması ve ilk yenilgilerini alan Hunların, Çin'den gelen tehlikenin farkına varıp boyların birleşmesini sağlaması açısından önemlidir. Bu yenilgiden sonra Hunların Ordos bölgesini tekrar kazanmalarını sağlayacak iki neden vardır. Birincisi Qin Hanedanlığı Generali Meng Tien'in ölümüdür. Birinci İmparatorun zamanında, Meng Tian Çin Seddi'ni savunmak için 300.000'den fazla orduyu komuta etmiştir. Karargâhı ise günümüz İç Moğolistan olan Shan Kumandanlığındaydı. Bu yer savunma için başlıca bölgenin Ordos olduğunu işaret etmekteydi. Ayrıca Meng Tian M.Ö. 210 yılında intihar etmeye zorlandıktan sonra, Ordos bölgesindeki savunma sistemi alt üst olmuştu ve bu koşullar Ordos'un tekrar kazanılmasına zemin hazırlamaktaydı. İkinci neden ise Shi Huang-di zamanında sınırı savunmak için Ordos bölgesine çok sayıda Çinlinin göçe zorlanmasıdır (Sinor, 2014: 171). Buna ek olarak Çinliler Gansu eyaletinde de 34 idari birim istihkam etmişlerdir (Çakan, 2015: 129). Fakat Çin'de iç savaş çıkınca, bütün bu halk içeriye doğru kaçıp memleketlerine dönmüştür. M.Ö. 205-204 yılları arasında Hun İmparatoru Mete Çin'in içinde bulunduğu çalkantılı durumdan yararlanarak Ordos'taki Lou-fang ve Ba-yan kabilelerini kontrolü altına alarak Çin'e ilk saldırısını gerçekleştirmiştir (Gumilev, 2002: 80). Bu galibiyetle Çin hakimiyetinden kurtulan Ordos bölgesine Hunlar yavaş yavaş yerleşme imkânı yaratarak Çin'in kuzeyinde ilk büyük boylar birliğini kurmuşlardır.

Kısa süren Qin Hanedanlığından sonra kurulan Han Hanedanlığı (M.Ö. 202- M.S. 220) zamanında M.Ö. 140 yılında Hanların başına akıllı ve kurnaz İmparator Wudi gelmiştir. Bu İmparator başlarda Hunların lehine politikalar uygulamış; ancak daha sonraları ise tam tersi bir politikaya yönelmiştir. Çinlilerin amacı her ne olursa olsun Türkleri bölmektir. Türklerin Gansu'nun batısında yer alan Tibetlilerle birleşebilme ihtimali vardı. Ayrıca Türkler Shan-xi ve Ordos bozkırlarından Çin topraklarına kolayca girebilirlerdi. Bu nedenlerden dolayı Çinliler için her daim tehdit oluşturan Türklerin gücünü kırmak istemekteydi. Buna yönelik strateji uygulayan Çinliler ancak 20 yıl sonra amaçlarına ulaşabilmişlerdir (Gömeç, 2012: 104). M.Ö. 130 yıllarında Çin sınırı boyunca bozkırlarda devam eden ticaretler her iki taraf açısından sorunsuz devam etmekteydi. Fakat 129 yılına gelindiğinde Çinliler millî ticaret ürünlerinin düşmanın kullanımına geçmesini engelleme kararı alarak bölgeye on binlerce atlı asker konuşlandırmıştır. Bu durum karşısında Hunlar harekete geçip Çinlilere saldırmıştır. Her iki tarafta da oldukça kayıplar olmasına rağmen Han tarafında daha fazla kayıp yaşanmıştır. Kazandıkları galibiyetin coşkusu ile bir yıl sonra 128'de Pekin'in batısı Liao-xi'ye gelerek yağmalamaya devam etmişlerdir. Bu durum karşısında karşı atağa geçen Wei-ying kumandasındaki Çinliler Ordos'a girmiş, orada yaşayan Lou-fang ve Ba-yan kabilelerine büyük zarar vermişlerdir. Çinliler Ordos'u

¹ Lou-fang hem yer adı hem de bir Hun boy adıdır. Bu boy okçulukta usta idi.

güçlendirmek amacıyla Sarı Nehir kıyısındaki kaleyi onarmış; ayrıca Shou-fang adında yeni bir kale daha yapılmıştır. Ordos'taki bu kayıplar Hunlar açısından büyük bir kayıp sayılmazdı; nedeni ise Yin dağına doğru topraklarını genişletip ticarete devam etmeleri idi (Gumilev, 2002: 119-20).

Hunlar'ın Zayıflama Devrinde Ordos'un Durumu

M.S. 46 yılında başlayan doğal afetler, kuraklık ve çekirge istilası Türkleri oldukça zayıflatmıştı. Bir yandan bu durumdan faydalanmak isteyen Wuhuanlar ve Çinliler vardı. Fırsattan yararlanan Wuhuanlar'ın saldırısı ile zor durumda kalan Hunlar yüzyıllardır yaşadıkları Ordos ve çevresinden ayrılarak biraz daha kuzeye Selenge boylarına göç etmeye başlamışlardır (Gömeç, 2012: 198-99).

3. Yy.'a gelindiğinde Hunlar zayıflayarak dağılmışlardır. Bu dağılmadan sonraki devre Üç Devlet Çağı denilmekte olup bu üç devlet birbirine düşman olmuştur. 3. Yy.'ın ikinci yarısına gelindiğinde Hunlar üç gruba (bazı tarihçilere göre dört gruba bölünmüştür) bölünerek faaliyetlerini Enesey/Anaçay-Selenge'de, Türkistan-Aral ile Hazar'da ve Ordos-Gansu bölgelerinde devam ettirmişlerdi (Gömeç, 2012: 226). 4. Yy.'ın ikinci yarısında ise Türklerin yaşadığı Ordos bölgesinde Çinlilerin ve Tabgaçların saldırılarının olduğu bilinmektedir. Fu Qian eski Tabgaç Devleti'ni böldüğü zaman, bir kısmının idaresini bir Hun'a vermişti. Bu kişi Hunların hükümdar boyuna mensuptu ve Mete ile Liu Yüan'ın ailesinden geliyordu. 385 yılında Tabgaç hükümdarı kurnaz bir siyasetle Hunları yerlerinden çıkarmayı başardı. Hunların bir kısmı diğer Hun boyları gibi Tabgaçlar'ın hâkimiyeti altına girmeyerek batıya Ordos bölgesine çekildi. Orada Tengriden Apa Bug (He-lian Bo-bo)² zamanında güçlenen devlet 413 yılında³ Ordos bölgesinde Sarı Nehrin bir kolu olan He Irmağının güneyinde görkemli bir başkent kurmuşlardır.⁴ Apa Bug'un devleti için başkent olarak burayı seçmesinin nedeni sulak alan olması ve verimli topraklara sahip olması idi. Bir fırsat aralığını bulup Çinliler'in başkenti olan Chang'an'a saldırı planlayan Apa Bug bu girişiminde başarılı olmuş ve 418 yılında Chang'an'ı ele geçirmiştir. Bu başarısı ile on binlerce Hun ona tabi olmuştur. Apa Bug'un vezirleri bu ele geçirilen yerin yeni başkent yapılmasını önermiş olsalar da Apa Bug bu teklifi mevcut Ordos'taki başkentten daha güvenli ve stratejik olduğunu söyleyerek kabul etmemiştir. Ordos'taki başkent konumu itibari ile kuzeyin kontrolünü sağlıyordu (Gömeç, 2012: 269).

Göktürk Kağanlığı Zamanında Ordos Bölgesinin Durumu

Göktürkler M.S. 552-744 yılları arasında Çin'in kuzey ve kuzey batısında göçebe olarak Cücenlerin (Rouranlar) himayesi altında yaşayarak doğuda Mançurya'dan Karadeniz'e, kuzeyde Baykal gölünden Ordos'a kadar topraklarını genişletmiştir. Göktürkler demircilikte iyi idiler. 552 yılında Göktürkler, Cücen egemenliğine son verince Cücen sülaleleri batıya doğru göçmüşlerdir. O dönemde Çin'de Sui Hanedanlığı (581-618) ve ardılı Tang Hanedanlığı (618-906) vardı (Xiong, 2008: 612). Ordos bölgesi her zaman Göktürkler ve Çinliler için önem arz etmekteydi. Sui ve Tang Hanedanlığı devirlerinde Çinliler kuzey göçebelere karşı başarılı mücadeleler vermiştir. Göçebelere karşı verdikleri mücadelenin çoğu ise Göktürlere karşıydı. Çin'de iç savaşın bitiyor oluşu (624) ve bunun akabinde Ordos'ta bulunan savaş lordu Lian Shidu'nun Çinlilere karşı yenilmesi ve beraberinde gelen çatışmalar Tang Hanedanlığının Türklere karşı saldırgan tutum beslemesine neden olmuştur. 630 yılında Tang Çin'i Ordos'u ele geçirmiştir. Bu başarıdan sonra Çin İmparatoru kendisine "Büyük Kağan" unvanı almıştır (Ebrey, 2010: 262). Böylece 630 yılında Doğu Göktürkler sona ermiştir. Başlarında kağanlar olsa da bunlar kukla kağan kabul ediliyordu ve bazı Göktürk halkı da Çin'e sığınmıştı. Çin sarayında ise Türklerin durumu hakkında ne yapılacakları konuşuluyordu. Alınan karar Ordos-Çin Seddi boyunca altı eyalet bölgesine Türklerin yerleştirilmesiydi. Başka bir deyişle Türkleri Sarı Nehrin güney kısmına alarak günümüz Ordos'taki Yen ile Yü arasına yerleştirmektir. Buralarda yaşayan Türkler dokumacılık işleriyle meşgul olacaklar ve bu sayede dokumacılık işini öğrenen on binlerce Türk'ün zamanla Çinlileşeceği umulmaktaydı. Fakat 50 yıl boyunca Türkler kendi örf ve adetlerini korumayı başarmışlardır. Ayrıca Çinliler Gobi Çölü'nün kuzeyinin; yani Doğu Göktürklerin yaşadığı toprakların uzun bir müddet güvenli kalacağını umarak bu şekilde bir yerleştirmeyi uygun görmüştür (Taşağıl, 2019: 238).

² He-lian Bo-bo Mete'nin mensup olduğu Tu-ku ailesinden geliyordu.

³ Rus tarihçeye göre bu tarih 407'dir. Bkz. (Gumilev, 43).

⁴ Hunların ana merkezlerinden biri olarak gösterilen Ordos'un kuzey doğusunda kalan bölge, dağıldıktan sonra 5. Yüzyılda Çin'de karma devletler kuranların bir kısmını kapsayan Hunlar tarafından başkent olarak belirlenmiştir (Ercilasun, 2011: 35).

727 yılına gelindiğinde Çin hükümeti denetiminde Ordos sınır hattında ticaret pazarı kurulmaktaydı. O dönemde en önemli ticaret malını atlar oluşturuyordu. Amaç güzel atları Türklerden alıp Çin'de melezleştirip kaliteli at sahibi olmaktı. Ayrıca Gansu koridorunun olduğu bölgeden, Ordos'tan ve Tang kontrolü altındaki Moğollardan Çinlilere haraç olarak at derileri getiriliyordu. Bu at derileri alınarak eyer örtüsü ve zırhlı kıyafet yapılıyordu (Schafer, 1963: 107).

Tang Hanedanlığı Döneminden sonra Ordos'un durumu yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Tang Hanedanlığının erken devrinde Tangutlar (Batı Xia olarak da bilinir) Ordos'un doğusuna göç etmiş, büyük bir kısım Shaan-xi etrafına yayılmıştır (Shi 史, 1980: 6). Tangutlar bölgede git gide önemli bir güce sahip olmuşlardır. Çin'in başkenti Chang'an'daki (bugünkü Xi'an) isyancı Huang Chao'yu sürmelerine yardımcı olan Tangutlar'a ödül olarak Çinliler Shaan-xi'deki Xia, Sui ve Yin'in askerî valiliklerini vermiştir. Tangutlar yavaş yavaş kuzeybatıdaki eski topraklarına ve Orta Asya'ya yayılmışlardır. 13. Yy.'a gelindiğinde doğu-batı ekseninde Çin ile Orta Asya arasındaki ticarete Tangutların güçlendiği bilinmektedir. Tangutlar ayrıca kuzey-güney ticaret yollarını da kendi denetimlerinde tutmaktaydılar. Böylece İmparatorluk sınırlarını Ordos'un ötesine taşımışlardır (Beckwith, 2009: 172).

Ordos Kültürü

Ordos kültürü, M.Ö. 6. Yy. ile 2. Yy. arasında Bronz ve Demir Çağı'nda Ordos bölgesinde görülen bir kültürdür. Ordos kültürü günümüzde İskit sanatının önemli bulguları olarak bilinmekte ve Uzakdoğu uzantısı olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Ordos bölgesinde bulunan objeler "Ordos Bronzları" olarak da bilinmektedir. Ordos Bronzları'nın çoğu milattan önce 3. Yy. ile 1. Yy. arası tarihlendirilmektedir (Bunker, 2002: 200). Ordos'ta çok sayıda iskelet ve çeşitli eserler: bıçaklar, çadır direkleri, at eyerleri ve at koşumları ile hayvan motifli İskit tarzı dekorasyon eşyaları ile Çin sanat eserleri bulunmuştur. Bununla birlikte Ordos kültürünün sanatı Hu (Hunlar) ve Donghu (İç Moğolistan'daki Tunguzlar) insanların etkisini yansıtmaktadır (Lebedynsky, 2007: 124).

İç Moğolistan'ın güneyinde bulunan Zhukaigou'da ender rastlanan bronzdan yapılmış küpe ve yüzükler bulunmuştur. Zhukaigou kültürü, Ordos'ta M.Ö. 2200 ile 1500 arasında gelişen ilk neolitik kültürdür. Çin'in Henan eyaletinde Bronz Çağ'da (M.Ö. 1510- M.Ö. 1460) ortaya çıkmış olan Erligang kültürü ise Ordos bölgesine de yayılmıştır. Bulunan eşyalar gösteriyor ki Erligang nüfusu ile yerel kültür iç içe geçmiştir. Geç Shang Dönemi'ndeki bronz objeler güçlü bozkır kültüründe de görülmektedir. Ayrıca modern jeolojik araştırmalar üç yerde bakır madenlerinin olduğunu tespit etmiştir: Zhukaigou'ya 250 km. uzaklıktaki Bainaimiao'da, Huogeqi'de ve Tanyaokou'da. Bu yerlerin hepsi Yin dağlarındadır. Bu da bize Hunların faaliyet alanı olan Yin dağlarının ticaret ve stratejik açıdan ne kadar önemli olduğunu gösteriyor (Liu & Chen, 2003: 106,109).

Tarih boyunca Türkler ve Çinliler arasında siyasi durumların belirlediği sosyal ve kültürel alanlarda etkileşimler olmuştur. Savaşan Devletler dönemine ait Ordos bölgesinde Çin kültürünün etkisini gösteren çok sayıda eşya Hun mezarlarından çıkmıştır. Bulunan mezarlar iki ile üç metre arasında en büyüğü ise dört metre boyundadır. Mezarlarda bulunan tabut ve dış tabutlar ile kişiye ait olup oyulmuş geyik ve kaplan motifli dekor eşyalar bulunmuştur. Özellikle tabutların ahşaptan olması çok önemli bir konuya dikkat çekmektedir. Bulunan ahşap tabutlar gösteriyor ki eskiden buralar ormanlık bir alana sahiptir. Ağaçların uzak diyarlardan bu bölgeye getirilmesi neredeyse imkânsız olduğundan kullanılan ağaçların aynı bölgeden olduğu kanaatine varılmıştır (Shi 史, 1980: 3).

İç Moğolistan'da ve paralel olarak Şinçin ve Liaoning'de yapılan arkeoloji kazılarının sonucunda buralarda görülen kültür Hunlara atfedilmektedir. Günümüzde ise tarihçiler tarafından bu bölgeler Hunların siyasi kontrolünde olduğu açıkça kabul edilmektedir. Ayrıca Hun kültürünün etkinliği Hunların yaşamadığı komşu devletlerde de görülmekteydi. Bu durum Hunların sahip olduğu siyasi gücün ne büyüklükte yayıldığı ile doğrudan alakalıdır. Ordos'ta bulunan bronz Hun objeleri türlerine göre aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır: 1. Çakılar ve küçük bıçaklar, 2. Baltalar ve kazmalar, 3. Zincirler, 4. Kaşıklar ve süs eşyaları, 5. Kaplar, 6. Kamalar ve hançerler, 7. Tokalar, 8. Diskler ve düğmeler, 9. At figürleri, 10. İğneler ve diğer benzer süsler, 11. Geyik ve deve resimleri, 12. Koyun ve keçi resimleri, 13. Argali koyunu, 14. Öküz ve öküz başı figürleri, 15. Et yiyici hayvanlar ve domuz resimleri, 16. Yırtıcı kuşların başları ve kirpi resimleri (Ögel, 2020: 54). Görüldüğü üzere bulunan objelerde Hunların bozkır kültüründe yer alan hayvan figürleri ve tasvirleri yer almaktadır. Hayvan üslubu Hunlar

zamanında olgunluğa ulaşarak Çinliler ile kültürel etkileşime zemin hazırlamıştır. Objelerin Hunların dinsel inanışları ve sosyal yaşam tarzlarını yansıtmakla beraber bozkır toplumlarının manevi değerleri ve tabiatüstü güçlere karşı olan eğilimlerinde önemli bir rol oynadığını da göstermektedir.

Görsel 2. Hunlara Ait Altın Bel Tokası Moğolistan (M.Ö. 3-2. Yy)

Sonuç

Yüzyıllar boyu Türklerin, Çinlilerin ve Moğolların sahip olmak için savaştıkları Sarı nehirle kuşatılmış Ordos bölgesi sayısız tarihî olaylara şahit olmuştur. Milattan önceki devirlerden itibaren verimli Los topraklarına ve sulak arazilere sahip olan bu bölge çeşitli medeniyet ve canlılara ev sahipliği yapmıştır. Kuzeyde hareketli konar-göçer ve göçebe halkların yaşadığı Shaan-xi, Shan-xi, Gansu, Ningxia eyaletlerini içine alan bölge stratejik konumu ile Ordos her zaman devletlerin sahip olmak için mücadele verdiği önemli bir konum teşkil ediyordu. Ordos üzerinden Gansu koridorunu takip ederek Orta Asya bozkırlarına ulaşıldığından bu bölgenin idaresi için yapılan savaşlar sıklıkla Türkler ve Çinliler arasında olmuş ve zaman zaman Ordos'un idaresi bu iki devlet arasında el değiştirmiştir. Stratejik ve ekonomik öneme sahip bölge ayrıca Ordos Bronzları ile kültürel bir değer de taşımaktadır. Bulunan Ordos bronzları ile Hunların bölgedeki hakimiyeti arkeolojik buluntularla somut olarak kanıtlanmıştır. Hunlar bölgede diğer halkları da himayeleri altına alarak bir nevi Ordos'un yerlileri durumunda idiler. Bir diğer deyişle Ordos bölgesini himaye altına almış devlet kuzeyin idaresini elinde bulunduruyor anlamına gelmekteydi. Bu nedenlerden dolayı Ordos, Türk tarihi açısından oldukça önem teşkil etmekte olup günümüzde ise Yeni İpek Yolu projesinin önemli geçiş yollarından birinde yer almaktadır. Ordos bölgesi yatırımlara ve gelişime açık arazileriyle hala önemini korumaktadır.

Kaynaklar

Beckwith, C. I. (2009). *Empires of the Silk Road: A History of Central Eurasia from the Bronze Age to the Present*. Princeton University Press.

Bunker, Emma C. (2002). *Nomadic art of the eastern Eurasian steppes: the Eugene V. Thaw and other New York collections*. Yale University Press.

Chaliand, G. (2003). *From Mongolia to Danube- Nomadic Empires*. Routledge.

Çakan, V. A. (2015). *Orta Asya Türk Tarihine Giriş- İslâm'a Kadar*. Binyıl Yayınevi.

Di Cosmo, N. (2002). Hun İmparatorluğu'nun Kuruluşu ve Yükselişi. *Türkler*. Ed., H. C. Güzel; K. Çiçek ve S. Koca. Yeni Türkiye Yayınları, 709-718.

Eberhard, W. (2007). *Çin Tarihi* (4.baskı). Türk Tarih Kurumu.

- Ebrey, P. B. (2010). *The Cambridge Illustrated History of China* (2.baskı). Cambridge University Press.
- Ercilasun, K. (2011). “Bozkırda Hakimiyet Merkezi Hakkında Bazı Görüşler”. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*. 59 (1), 27-36.
- Gumilev, L. N. (2002). *Hunlar*. Çev., D. A. Batur. Selenge Yayınları.
- Gumilev, L. N. (2005). *Avrasyadan Makaleler-1*. Selenge Yayınları.
- Gömeç, S. (2012). *Türk ve Hun Tarihi*. Berikan Yayınevi.
- Lebedynsky, Y. (2007) *Les nomades* (2.baskı). Éditions Errance.
- Liu, L. ve Chen, X. (2003). *State Formation in Early China*. Bristol Classical Press.
- Ögel, B. (2020) *İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi- Orta Asya Kaynak ve Buluntularına Göre* (7.baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Shi 史, N. 念海. (1980). “Distribution and changes of agriculture, forestry and animal husbandry areas in the Ordos Plateau and Hetao Plain over the past 2,300 years 两千三百年来鄂尔多斯高原和河套平原农林牧地区的分布及其变迁”. *Journal of Beijing Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition)* 北京师范大学学报(哲学社会科学版). 8, 1-14.
- Schafer, E. H. (1963). *Golden Peaches of Samarkand*. Cambridge University Press.
- Sinor, D. (2014). *Erken İç Asya Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Taşgöl, A. (2019). *Gök-Türkler* (4.baskı). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Xiong, V. J. (2008). *Historical Dictionary of Medieval*. Rowman& Littlefield.
- Wood, F. (2007). *The First Emperor of China*. London: Profile Books.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.** “Ordos Bölgesi, İç Moğolistan”, Bunker, Emma C. (2002). *Nomadic Art of the Eastern Eurasian Steppes: The Eugene V. Thaw and other New York Collections*. Yale Univesity Press.
- Görsel 2:** “Hunlara Ait Altın Bel Tokası (M.Ö. 3-2. Yy.)”, www.metmuseum.org/art/collection/search/322484 (e.t.: 04 Aralık, 2023).

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar % 100.

ETİK KOMİSYON ONAYI: Çalışmada etik komisyon onayına gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

TELİF HAKKI VE BENZERLİK RAPORU: Yazarlar dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptir; çalışmanın benzerlik raporu alınmıştır.

BİLİMSEL VE ETİK İLKELERE UYGUNLUK: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların “Kaynaklar” başlığı altında belirtildiği beyan olunmuştur.